

Eläinten terveyden valvonta 2018

2692/00.01.02.00.01/2019

Ruokaviraston raportti
Hyväksymispäivä 27.5.2019

Eläinten terveyden ja lääkitsemisen yksikkö

Hyväksyjä	Sirpa Kiviruusu
Esittelijä	Miia Kauremaa
Lisätietoja	Miia Kauremaa

Sisällysluettelo

1	ARVIO VALVONNAN VAIKUTTAVUUDEN TOTEUTUMISESTA	4
2	VALVONTASUUNNITELMAN TOTEUTUMINEN	5
2.1	<i>Kansallinen eläintautien valvontajärjestelmä</i>	5
2.2	<i>Vuosittaiset eläintautien seuranta- ja valvontaohjelmat</i>	7
2.3	<i>Eläinrokotteiden laadunvalvonta</i>	13
2.4	<i>Laboratoriot</i>	14
3	TOIMINNAN JA TUOTTEIDEN SÄÄNNÖSTENMUKAISUUS.....	14
3.1	<i>Todetut puutteet ja niiden yleisyys</i>	14
3.2	<i>Puutteiden analyysi</i>	15
4	AUDITOINNIT JA MUU SAATU PALAUTE	15
5	ENNALTAEHKÄISEVÄT JA KORJAAVAT TOIMENPITEET	15
5.1	<i>Toimijoiden säädösten tuntemuksen varmistaminen</i>	15
5.2	<i>Toimijoille annetut seuraamukset ja puutteiden korjaamistoimenpiteiden varmistaminen</i>	16
5.3	<i>Valvontajärjestelmään liittyvät korjaavat toimenpiteet</i>	16
6	VALVONNAN RESURSSIT	17
7	MUUTOKSET SEURAAVIEN VUOSIEN VALVONTAAN	17

1 ARVIO VALVONNAN VAIKUTTAVUUDEN TOTEUTUMISESTA

Erityisiä haasteita eläintautivalvonnalle aiheutti kalojen tarttuvan vertamuodostavan kudoksen kuoliotaudin (Infectious Haematopoietic Necrosis, IHN) epidemian jatkuminen. Tautia todettiin vuoden 2017 viiden tapauksen lisäksi vuonna 2018 yhdellä onkilammikolla, joka oli yhden tartuntapaikan kontakti. IHN -tauti aiheutti runsaasti tartunnan hävittämisen toimeenpanoon liittyvää ohjaus- ja valvontatyötä, lisänäytteenottoja kontakti- ja epäilylaitoksilla, sekä poikkeuslupien myöntämisiä rajoituksiin. Kalojen hävittämisestä maksettujen korvausten ja yksityisille toimijoille maksettavien tuotannonmenetykskorvausten käsittely on myös vaatinut paljon resursseja.

Korkeapatogeenista tyypin H5N6 lintuinfluenssaa (Highly Pathogenic Avian Influenza, HPAI) todettiin kolmessa luonnonvaraisessa linnussa, kaikki linnut olivat merikotkia, jotka löytyivät Lounais-Suomesta. Yksi linnuista oli taudin toteamisen ajankohtana hoidossa Lounais-Suomessa sijaitsevassa eläinhoitolassa. Lintuinfluenssan ei kuitenkaan todettu levinneen siipikarjatilaille tai muihin kotieläiminä pidettäviin lintuihin.

Hirvieläinten näivetystaudin (Chronic Wasting Disease, CWD) seurantaohjelma alkoi Suomessa vuonna 2018. Hirvieläinten näivetystauti on prionin aiheuttama sairaus, joka kuuluu huokosiin aivorappeumiin (Transmissible Spongiform Encephalopathy, TSE), eli samaan aivotautien ryhmään kuin hullun lehmän tauti BSE ja lampaan scrapie. Pian ohjelman alkamisen jälkeen todettiin helmikuussa Kuhmosta kuolleen löytyneestä hirvestä Suomen ensimmäinen hirvieläinten TSE. EU -referenssilaboratorion tutkimusten perusteella kyseessä kuitenkin ei ollut tyypillinen hirvieläimen näivetystauti vaan sen epätyypillinen tautimuoto, jota on tavattu vanhoilla hirvillä myös Norjassa. Hirvieläinten näivetystaudin seurantaohjelman toimeenpanon ohjeistaminen vaati runsaasti resursseja.

Afrikkalaisen sikaruton (African Swine Fever, ASF) jatkuva leviäminen Euroopassa ja esiintyminen Venäjällä Pietarin lähistöllä ylläpiti taudin uhkaa suomalaiselle sianlihan tuotannolle ja aiheutti painetta tautivalvonnan ja torjuntatoimenpiteiden tehostamiseen. Vuonna 2018 Eviiraan saatiin lisäresursseja ASF:n tehostettuun vastustukseen ja resursseja kohdistettiin erityisesti matkailijoille suunnattuun tautiuhasta ja elintarvikkeiden tuliaistuontiehoista informoivaan viestintään. Afrikkalaisen sikaruton vastaisena varotoimena taudin leviämisen ehkäisemiseksi luonnonvaraisten villisikojen ja kotieläinten välillä, kiellettiin sikojen ulkonapito 1.6.2018 alkaen maa- ja metsätalousministeriön asetuksella (401/2017). Sikojen ulkonapito kiellon ohjeistus toimijoille, valvonnan ohjaus ja valvonnan toimeenpano vaativat runsaasti resursseja viranomaisilta kaikilla tasoilla.

Tautivalvonnan strategisten tavoitteiden voidaan katsoa toteutuneen hyvin. Suomalaisten koti- ja tuotantoeläinten terveyden korkea taso säilyi kirjolohien IHN-tapauksia lukuun ottamatta. Suomi pysyi vapaana muista helposti leviävistä ja vaarallisista eläintaudeista kotieläimillä sekä strategisesti tärkeistä naudan tarttuvasta leukoosista, IBR- ja BVD-tartunnoista, sikojen PRRS-taudista ja *Echinococcus multilocularis* -loisesta. Vaikka salmonellaa todettiin nautatiloilla tavanomaista enemmän, säilyi salmonellan esiintyvyys tuotantoeläimissä alle 1 % tasolla. Mehiläistautien osalta Ahvenanmaa pysyi vapaana *Varroa destructor* -punkista. Kalojen osalta koko maa, Ahvenanmaata lukuun ottamatta säilyi vapaana VHS-taudista, sisävesialue säilyi vapaana IPN genoryhmän 5 -tartunnoista ja lohikalojen alfavirustartunnoista (SAV) ja Ylä-Lapin alue säilyi vapaana *Gyrodactylus salaris* -loisesta. Muutkin Suomen viralliset tautivapaudet säilytettiin, lukuun ottamatta IHN-tautia, jonka osalta vapaa-asema menetettiin neljällä vyöhykkeellä. IHN-vyöhykkeille perustettiin maa- ja metsätalousministeriön asetuksella seuranta-alueet, joilla alkaa vapaan aseman palauttamiseen tähtäävä kaksivuotinen seurantaohjelma.

Viranomaisten välisen koordinaation arvioitiin toimivan hyvin. Evira teki tiivistä yhteistyötä aluehallintovirastojen, Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen, Tullin, LUKEn ja Suomen Riistakeskuksen kanssa tärkeimpien eläintautien ja zoonoosien uhkien torjumiseksi. Valvonnan riskiperusteisuuteen kiinnitettiin edelleen huomiota ja suunnitelmallisuutta pyrittiin kehittämään valvonnan ja tutkimuksen asiantuntijoiden yhteistyöllä. Valvontaa ja toimenpiteitä kohdistettiin tehostetusti erityisesti afrikkalaisen sikaruton, IHN:n, lintuinfluenssan sekä rai-votaudin torjuntaan.

Vuoden 2019 alusta Elintarviketurvallisuusvirasto Evira, Maaseutuvirasto sekä osa Maanmit-tauslaitoksen tietotekniikan palvelukeskusta yhdistettiin uudeksi virastoksi, jonka nimi on Ruokavirasto. Koska vuonna 2018 keskusviranomaisena toimi vielä Elintarviketurvallisuusvi-rasto Evira, tässä raportissa ei mainita Ruokavirastoa.

2 VALVONTASUUNNITELMAN TOTEUTUMINEN

2.1 *Kansallinen eläintautien valvontajärjestelmä*

Eläintautivalvontaa tehdään aina eläinlääkärin asiakaskäynnin yhteydessä. Jokainen eläinlääkäri on eläintautilain nojalla velvollinen ilmoittamaan kunnaneläinlääkärille tai aluehallintovirastolle tiettyjen eläintautien epäilystä tai esiintymisestä alueellaan joko välittömästi tai kuukausittain. Kuukausi-ilmoitusten toimittaminen toteutumisessa on kuitenkin puutteita ja aluehallintovirastot huomauttivat useita eläinlääkäreitä ilmoitusten puuttumisesta. Myös eläimistä vastaava toimija tai muu henkilö, joka osallistuu esimerkiksi eläinten kuljetukseen tai teurastukseen, on velvollinen ilmoittamaan virkaeläinlääkärille eläintautiepäilystä eläintauti-lain 14 § mukaisesti. Lisäksi joidenkin eläintautien osalta toteutetaan vuosittaisia taudin esiintymisen seurantaohjelmia.

Lakisääteisesti vastustettavien eläintautien epäilytapauksissa valvontaviranomaisen on viivy-tyksettä tutkittava eläin ja otettava siitä tarvittavat näytteet. Aluehallintoviraston tulee eläin-tautilain mukaan tehdä päätös siitä, onko kyseessä virallinen eläintautiepäily, jolloin pitopaik-kalle voidaan antaa hallintopäätös toimenpiteistä taudin leviämisen estämiseksi. Näytteitä voidaan ottaa myös eläintaudin poissulkemiseksi ilman virallista eläintautiepäilyä. Joissakin ta-pauksissa voidaan toisaalta todeta eläintauti suoraan laboratoriotutkimuksin, ilman edeltävää epäilyvaihetta. Aluehallintovirastot kirjasivat ELITE -tietojärjestelmään 34 virallisen eläintau-tiepäilyn ja todetun eläintaudin leviämisen estämiseksi tehtyä päätöstä. Sellaisia virallisen eläintautiepäilyn perusteella annettuja päätöksiä kirjattiin 8, joissa tautia ei lopullisten tutki-mustulosten perusteella todettu ja rajoitukset purettiin tulosten valmistumisen jälkeen. Useimpia mehiläisten esikotelomädän takia annettuja rajoituksia ei raportoida Eviraan, ja mui-denkin tautien osalta raportoinnissa on puutteita, erityisesti hankalasti käytettävän tietojär-jestelmän vuoksi. Nautojen, sikojen ja lampaiden ja vuohien pitopaikkoihin annetut rajoituk-set, jotka ilmoitettiin Eviran Eläinten terveys- ja lääkitseminen yksikköön, olivat voimassa kes-kimäärin 7 vuorokautta.

Eviran Eläinten terveys ja lääkitseminen -yksikköön ilmoitettujen, lakisääteisesti vastustetta-vien eläintautien tautiepäilyilmoitusten ja tautitapausten (ei salmonella) lukumäärä on esitetty taulukossa 1. Ilmoituksia tehtiin 179 (246 ilmoitusta vuonna 2017, 180 ilmoitusta vuonna 2016), ilmoituksista suurin osa koski lepakkorabiasta (42 ilmoitusta). Tuotantoeläimiä koskevia eläintautiepäilyjä raportoitiin 66 pitopaikassa. Taulukossa on eritelty eläinten oirei-siin perustuneet epäilyt (kliiniset epäilyt) ja laboratorion ensimmäisissä tutkimustuloksissa syntyneet epäilyt. Useimmissa tapauksissa eläintaudin esiintyminen voitiin sulkea pois oireile-vista tai epäilyksenalaisista eläimistä otettujen näytteiden laboratoriotutkimuksilla. Tuotan-toeläinten pitopaikoissa todetut salmonellatapaukset on esitetty erikseen taulukossa 2.

Taulukko 1. Lakisääteisesti vastustettavien eläintautien epäilyjen ja todettujen tapausten lukumäärä, muut kuin salmonella ja mehiläisten esikotelomätä.

Eläinlaji	Epäilyt ja tapaukset	Kliinisiä oireita	Laboratoriosta	Päätökset taudin leviämisen estämiseksi / virallinen eläintautiepäily	Epäilty eläintauti*	Todettu vastustettava eläintauti
Naudat	25	17	9	0	Pernarutto, BSE, leukoosi, brusella, tuberkuloosi	ei
Siat	9	3	6	1	ASF / CSF, PRRS	ei
Hevoset	0	0	0	0	-	ei
Lampaat ja vuohet	8	1	6	6	Scrapie, tuberkuloosi	Epätyyppillinen scrapie (2)
Kalat	3	2	0	3	IHN	IHN (1)
Siipikarja ja tarhnut linnut	21	14	8	5	AI, ND, <i>M. gallisepticum</i> ja <i>synoviae</i> , APV	ei
Lemmikit	46	32	1	5	Rabies, <i>Bruccella canis</i> , ND	ei
Muut (villisika, lepakko, hirvi, poro, luonnonvaraiset linnut)	67	67	1	2	Lintuinfluenssa, ASF/CSF, rabies, CWD, <i>Echinococcus canadensis</i>	Lintuinfluenssa (3)
Yhteensä	179	136	31	22		6

*BSE = bovine spongiform encephalopathy, ”hullun lehmän tauti”

CSF = klassinen sikarutto

ASF = afrikkalainen sikarutto

PRRS = porcine reproductive and respiratory syndrome

IHN = tarttuva vertamuodostavan kudoksen kuolio, infectious haematopoietic necrosis

IPN gr 5 = infectious pancreatic necrosis, tarttuva haimakuoliotauti, genoryhmän 5 virustartunnat

AI = lintuinfluenssa

ND = Newcastlen tauti

APV = siipikarjan pneumovirustartunta

CWD = hirvieläinten näivetystauti (chronic wasting disease)

Aluehallintovirastot toimittavat koosteen eläinlääkäreiltä saamistaan ilmoitettavia eläintauteja koskevista raporteista Eviraan kuukausittain. Eniten raportoitii *Mycoplasma bovis* – tartuntoja naudoilla (36 pitopaikkaa, samoin kuin edellisenä vuonna, vuonna 2017 32 pitopaik-

kaa) orf-tartuntoja (32 pitopaikkaa, edellisenä vuonna 41 pitopaikkaa) sekä vuohien listerioosia (28 pitopaikkaa, edellisenä vuonna 34 pitopaikkaa). Eniten raportoidut taudit olivat samoja kuin edellisenä vuonna. Ilmoitettujen *Mycoplasma bovis* –tartuntojen määrän kasvu on taasaantunut viime vuosina samalle n. 30 pitopaikan tasolle, lisäksi on huomioitava, että uusia tartuntoja todettiin vuonna 2018 vain kahdeksalla lypsykarjatilalla, mikä on alle puolet edellisenä vuonna todetuista tartunnoista. Hevosten pääntautitapauksia oli aiempia vuosia enemmän, tautia raportoitiin 21 tallilla, kun edellisenä vuonna tartuntaa raportoitiin 13 tallilla ja vuonna 2017 kahdeksalla tallilla. Muiden tauti-ilmoitusten osalta pysyttiin normaalissa vaihteluvälissä. Evira laatii eläintautitilanteesta vuosittaisen Eläintaudit Suomessa –raportin, jossa Suomen eläintautitilanne on kuvattu tätä raporttia yksityiskohtaisemmin. Ilmoitettavien eläintautien esiintymiseen ei liity lakisääteisiä viranomaistoimia pitopaikassa, ellei kyseessä ole ammattimaista eläinten myyntiä, näytteille asettamista tai harrastustoimintaa harjoittava eläinten pitopaikka, jossa on todettu zoonoosi.

2.2 Vuosittaiset eläintautien seuranta- ja valvontaohjelmat

Eläintautien seurantaohjelmia toteutetaan lainsäädäntöön perustuen ja Eviran vuosittain laatiman erillisen seurantaohjelman mukaisesti. Useiden tautien osalta seuranta perustuu EU-lainsäädäntöön joko niin, että ohjelmaa toteutetaan koko EU:n alueella (esimerkiksi lintuinfluenssaseuranta), tai Suomelle myönnetyn erityisaseman, kuten tautivapauden, säilyttämiseksi (esimerkiksi nautojen bruselloosi tai sikojen TGE). Lisäksi passiivista eläintautitilanteen seuranta tehdään tilakäynneillä ja kuolinsyyntä selvitykseen tai muusta syystä Eviraan lähetettyjen näytteiden tutkimuksilla.

Osa seurantaohjelmien näytteistä pyydetään teurastamoilta, joissa näytteenotosta vastaa viime kädessä Eviran tarkastuseläinlääkäri, ja osa pyydetään tankkimaitonäytteinä meijereiltä. Silloin kun näytteenotto edellyttää tilakäyntiä, kunnaneläinlääkäri käy ottamassa näytteet. Tällöin aluehallintovirasto (länineläinlääkäri) ohjaa ja valvoo näytteenoton toteutumista kokonaisuutena, ja ohjaa tarvittaessa näytteenoton muuhun pitopaikkaan tai määrää toisen kunnaneläinlääkäriin suorittamaan näytteenoton.

Eläintautiseurannan tulokset julkaistaan vuosittain Eläintaudit Suomessa – vuosiraportissa. Eläintautiseurannan tavoitteet ovat täyttyneet kokonaisuutena hyvin, mukaan lukien eläintautien varhainen havaitseminen ja tautivapauksien säilyttäminen ja osoittaminen.

Salmonellavalvonta

Pakollisen salmonellavalvonnan piiriin kuuluvat raakamaitoa ja keinosiemennyssonneja tuottavat nautojen pitopaikat, myytäväksi tai luovutettavaksi tarkoitettuja uudistuseläimiä tuottavat sikojen pitopaikat, sekä broilereiden, kanojen ja kalkkunoiden kaikki tuotantoketjun vaiheet. Tavoitteena on pitää salmonellan esiintyvyys alle 1 prosentissa ja tässä tavoitteessa pysyttiin, vaikka nautatilojen salmonellatapausten määrä oli vuonna 2018 poikkeuksellisen korkea.

Vuonna 2018 nautatiloilla uusia salmonellatartuntoja todettiin kaikkiaan 28 nautatilalla (2017 vain kuudella tilalla): 12 lypsykarjatilalla, 4 yhdistelmätilalla, 4 emolehmäkarjassa ja 8 muissa lihakarjakasvattamoissa. Naudoilla todettiin kahdeksaa eri salmonellan serotyyppiä. Salmonella Typhimurium todettiin 14 tilalla, S. Enteritidis viidellä ja S. Konstanz kahdella tilalla. Kahdessa S. Typhimurium -karjassa oli lisäksi joko S. Tennessee tai S. Senftenberg. Neljällä tilalla todettiin multiresistentti S. Kentucky, tällaista moniresistenttiä tyyppiä ei ole aiemmin todettu Suomessa. S. Kentucky -karjoista kolmeen oli siirretty vasikoita samalta alkuperätilalta, jolloin tartunta siirtyi kyseisille tiloille. S. Chester, S. Newport ja S. Senftenberg todettiin kukin yhdeltä tilalta, näitä kolmea serotyyppiä ei ole aiemmin todettu Suomessa nautadoista. Yhden tilan

tartunta todettiin kliinisten oireiden (kuume, verinen ripuli) vuoksi lähetetyistä ulostenäytteistä ja yhden teurastamolla otetun positiivisen imusolmukenäytteen (S. Typhimurium) perusteella tehdyssä näytteenotossa, muita imusolmukelöydöksiä ei ollut vuonna 2018. Viiden tilan tartunta todettiin muun salmonellaepäilyn perusteella (kontaktitilat) sekä yhden keinosiemennyssonnin alkuperäpitopaikassa tehtävässä tutkimuksessa. Yhden tilan tartunta todettiin myytävien eläinten tutkimuksessa ja loput muissa eläintenpitäjien teettämässä omavalvontatutkimuksissa.

Salmonellaa todettiin seitsemässä sikalassa vuonna 2018. Yksi emakkosikala (S. Derby) oli positiivinen jo vuonna 2017, joten uusia tartuntoja todettiin kuusi. Uusina tartuntoina vuonna 2018 todettiin S. Typhimurium yhdestä emakkosikalasta teurastamolla otetun emakon imusolmukelöydöksen jälkeisessä näytteenotossa, kahdesta ko. sikalan kontaktitiloina tutkituista lihasikalosta, molemmissa S. Typhimurium, yhdestä muusta lihasikalasta S. Typhimurium, yhdestä yhdistelmäsiikalasta S. Derby sekä yhden emakkorenkään keskusyksikön ympäristönäytteistä S. Enteritidis. Edellä mainitun imusolmukelöydöksen lisäksi toisesta teurastamolla otetusta emakon imusolmukenäytteestä todettiin S. Montevideo, mutta tilalta sitä ei todettu.

Salmonellaa todettiin kahdessa siipikarjan pitopaikassa (neljässä pitopaikassa 2017). Molemmat salmonellatapaukset todettiin pienimuotoisen munantuotannon munivassa kanaparvessa; toisessa serotyyppi oli S. Typhimurium ja toisessa S. Hvittingfoss. Kalkkunoissa ja broilereissa ei salmonellaa todettu vuonna 2018.

Yhteensä uusia salmonellatartuntoja todettiin yhteensä 36 pitopaikassa (19 pitopaikassa vuonna 2017). Salmonellaepäilytapausten viranomaisnäytteenotto tehdään valtion varoin, samoin kuin taudin leviämisen estämiseksi annetun päätöksen kumoamiseen tähtäävä näytteenotto tilan saneeraustoimien jälkeen. Tarvittavista saneeraustoimista vastaa toimija.

Taulukko 2. Lakisääteisesti vastustettavat salmonellatapaukset tuotantoeläinten pitopaikoissa

Eläinlaji	Todettu, kpl (suluissa ed. vuonna todetut)	Serotyyppi
Nauta	28(6)	Salmonella Typhimurium (14 tilaa), S. Enteritidis (5 tilaa), S. Kentucky (4 tilaa) ja S. Konstanz (2 tilaa). Kahdessa S. Typhimurium -karjassa oli lisäksi joko S. Tennessee tai S. Senftenberg. Lisäksi S. Chester, S. Newport ja S. Senftenberg.
Sika	6(11)	S. Typhimurium (4 tilaa), S. Derby, S. Enteritidis
Siipikarja	2(4)	S. Typhimurium, S. Hvittingfoss
Yhteensä	36(19)	

Siipikarjan pakollinen salmonellavalvonta kattaa broilerien, kalkkunoiden ja munintakanojen kaikki ikäpolvet sekä hautomot. Valvonnan piiriin kuuluvia pitopaikkoja on alle tuhat. Siipikarjan salmonellan viranomaisvalvonnan toteuma vaihteli AVI:n raporttien mukaan alueittain seuraavasti: Etelä-Suomi 92 % (54 valvontakäyntiä/suunnitelma 59 valvontakäyntiä), Lounais-Suomi 81 % (397/488 käyntiä), Länsi- ja Sisä-Suomi 86 % (184/214 käyntiä), Itä-Suomi 100 % (21/21 käyntiä), Pohjois-Suomi 93 % (13/14 käyntiä), Lappi 100 % (4/4 käyntiä). Koko maan osalta siipikarjan salmonellavalvonta toteutui osittain (84 % suunnitelmasta; 85 % vuonna 2017). Oleellisia alueellisia eroja ei ole aiempien vuosien valvonnan toteutumiseen nähden. Valvonnan toteutumisen arviointia häiritsee se, ettei siipikarjalle ole olemassa rekisteriä, josta salmonellavalvontaan kuuluvien siipikarjatilojen perusjoukko olisi luotettavasti saatavilla.

Aluehallintovirastoissa onkin pidettävä erillistä omaa kirjanpitoa pitopaikoista valvonnan toteutuman arvioimiseksi. Valvontakäyntien raporteissa havaittuihin puutteisiin reagoitiin neuvonnalla. Kunnista ei myöskään toimiteta kaikkia valvontakäyntien raportteja aluehallintovirastoihin, joten todellinen toteuma on raportoitua suurempi. Kunnaneläinlääkärit myös edelleen odottavat pitopaikasta kutsua viralliselle tarkastukselle, vaikka käynti on nykyisen lainsäädännön mukaan kunnaneläinlääkäriin vastuulla.

Maedi-visna -terveysvalvonta

Eniten maedi-visna -terveysvalvontaan kuuluvia toimijoita oli Länsi- ja Sisä-Suomen alueella, 76. Yhteensä koko maassa maedi-visna -terveysvalvontaan kuului 197 toimijaa vuoden lopussa. Ahvenanmaan tiedot puuttuvat. Terveysvalvontakäynnit toteutuivat alueilla vaihtelevasti, 58 – 100 -prosenttisesti. Koko maan osalta maedi-visna -terveysvalvonnan pitopaikkakäynnit toteutuivat 77 -prosenttisesti (85 % vuonna 2017 ja 78 % vuonna 2016).

Afrikkalainen sikarutto (ASF)

Afrikkalaista sikarutto on helposti leviävä sikojen kuumetauti, jota ei ole koskaan todettu Suomessa. Tämä vakava sikatauti jatkoi leviämistään Euroopassa ja uhkana on, että tauti leviää Suomeen aiheuttaen mm. vakavia taloudellisia tappioita viennin pysähtymisen ja taudin saaneeraamisen takia. Afrikkalaisen sikaruton tautitapauksia todettiin EU -alueella Baltian maissa (Liettua, Latvia ja Viro), sekä Puolassa, Romaniassa, Bulgariassa, Belgiassa ja Italian Sardiassa. Eläintautivalmiutta pidettiin edelleen korkealla tasolla ASF:n varalta niin kaikissa aluehallintovirastoissa kuin Evirassa.

Koska ASF on levinnyt useissa maissa ihmisen kuljettaman elintarvikkeen välityksellä, tehostettiin erityisesti ASF:n torjuntaan tähtäävää matkustajaviestintää. Rajoituksista kertovia informaatiokylttejä pystytettiin Tullin kanssa yhteistyössä Suomen ja Venäjän välisille raja-asemille (Nuijamaa, Vaalimaa) ja niitä lisättiin Helsingin matkustajaliikennesatamiin. Itärajan raja-asemille asennettiin lisäksi ruokajäteastioita, joihin matkustajat saattoivat jättää mukanaan tuomat laittomat elintarvikkeet. Matkustajien elintarviketuliaistuonnin rajoituksista tehtiin esitteitä, joita jaettiin itärajan yli liikenneilmoituksille toimijoille (mm. linja-autoliikenteen yritykset, VR) ja Tullille. Tietoa jaettiin myös Eviran internetsivujen ja useiden medioiden kautta. Tuontirajoituksista pyrittiin välittämään tietoa Suomeen matkustaville henkilöille mm. Suomen lähialueen maiden suurlähetystöjen ja edustustojen sekä Migrin ja TE -toimistojen kautta. Yhteistyötä sikaelinkeinon kanssa jatkettiin vuonna 2018 mm. osallistumalla Eläinten Terveys ry:n hallinnoiman sikatilojen Biocheck -tautisuojausjärjestelmän lisenssin ja ohjelmoinnin kustannuksiin sekä tuottamalla Suomen Sikayrittäjät ry:n kanssa yhdessä kuusi lyhyttä informatiivista animaatiovideota ASF-riskistä eri kohderyhmille. Videoita levitettiin sosiaalisessa mediassa sekä kohdennetusti eri kohderyhmille (2019).

Afrikkalaisen sikaruton vastaisena varotoimena, taudin leviämisen ehkäisemiseksi luonnonvaraisten villisikojen ja kotieläinten välillä, kiellettiin sikojen ulkonapito 1.6.2018 alkaen maa- ja metsätalousministeriön asetuksella (401/2017). Sikojen ulkonapitokiellon ohjeistus toimijoille, valvonnan ohjaus ja valvonnan toimeenpano vaativat runsaasti resursseja sekä aluehallintovirastoilta, virkaeläinlääkäreiltä että Eviralta.

Yhteistyötä Riistakeskuksen ja metsästäjäjärjestöjen kanssa jatkettiin, Evira mm. osallistui metsästäjille suunnattuihin tiedotustilaisuuksiin, MMM:n villisikatyöryhmään sekä täydensi metsästäjille suunnattua ohjeistusta ja viestintää. Näytteenottoa ja -lähettämistä varten Evirasta toimitettiin tarvikkeita metsästyseuroille ja riistanhoitopiireille, ja näytteitä kuolleista tai metsästetyistä villisioista saatiinkin jälleen edellisvuotta enemmän, 715 näytettä (527 näytettä vuonna 2017, 366 näytettä vuonna 2016 ja 171 näytettä vuonna 2015). Evira jatkoi palkkioiden maksua villisikanäytteiden lähettämisestä ja kuolleista villisioista ilmoittamisesta.

Raivotauti

Raivotautiepäilyihin liittyvien tutkimusten lisäksi raivotautitilannetta seurataan vuosittain luonnonvaraisista eläimistä, erityisesti Itä-Suomen syöttirokotusalueelta pienpedoista otetuilla näytteillä. Raivotaudin varalta tutkittiin yhteensä 453 eläintä (572 vuonna 2017, 602 vuonna 2016 ja 553 vuonna 2015), joista 406 oli luonnonvaraisia. Raivotautia ei todettu. Aggressiivisen käytöksen tai hermosto-oireiden vuoksi tutkittiin 27 eläintä, lähinnä koiria ja kissoja (2017: 16). Laittomasti maahantuotuja eläimiä tutkittiin raivotaudin varalta 14 eläintä (2017: 17). Rokotusalueelta kerättävissä näytteissä jäätiin 360 tutkittavan eläimen tavoitteesta. Kettuja ja supikoiria saatiin näytteeksi 271, joista 256 eläimestä saatiin aivonäyte rabiestutkimukseen, 240:sta verinäyte rokotusten onnistumisen seurantaan ja 266 eläimestä näyte tetrasykliinimääritykseen. Näytteiden saamisessa Evira on metsästäjien vapaaehtoisuuden varassa. Metsästäjiin on oltu aktiivisesti yhteydessä näytteiden saamiseksi. Syys-lokakuussa levitettiin lentolevityksenä 180 000 pienpedoille tarkoitettua syöttirokotetta itärajalle.

Hirvieläinten näivetystauti

Hirvieläinten näivetystaudin (Chronic Wasting Disease, CWD) EU -seurantaohjelma alkoi Suomessa vuonna 2018. Hirvieläinten näivetystauti on prionin aiheuttama sairaus, joka kuuluu huokosiin aivorappeumiin (Transmissible Spongiform Encephalopathy, TSE), eli samaan aivotautien ryhmään kuin hullun lehmän tauti BSE ja lampaan scrapie. Heti ohjelman alettua, todettiin helmikuussa Kuhmosta kuolleena löytyneestä hirvestä Suomen ensimmäinen hirvieläinten TSE. EU-referenssilaboratorion tutkimusten mukaan kyseessä ei kuitenkaan ollut tyypillinen hirvieläimen näivetystauti vaan sen epätyypillinen tautimuoto, jota on tavattu vanhoilla hirvillä myös Norjassa.

Kuhmon tapauksen jälkeen näytteenottoa Kainuussa ja Pohjois-Karjalan pohjoisosassa pyrittiin tehostamaan. Kuolleena löydettyjen ja sairaiden eläinten lisäksi pyydettiin tutkittavaksi myös vanhojen, metsästettyjen hirvien päitä. Seurantaohjelman kohde-eläinlajeja ovat poro, metsäpeura, hirvi, valkohäntäkauris ja metsäkauris. Seurantaohjelman vuosien 2018-2020 tavoitteena on saada yhteensä 3000 näytettä, vuonna 2018 saatiin tutkittua 644 eläintä. Seurantaohjelma koski vuoden 2018 aikana paliskuntia ja tiettyjä, satunnaisesti valittuja riistanhoitoyhdistyksiä. Hirvieläinten näivetystaudin seurantaohjelman toimeenpanon ohjeistaminen vaati runsaasti resursseja erityisesti Lapin ja Pohjois-Suomen aluehallintovirastoilta ja Eviralta.

Vesiviljelylaitosten valvonta

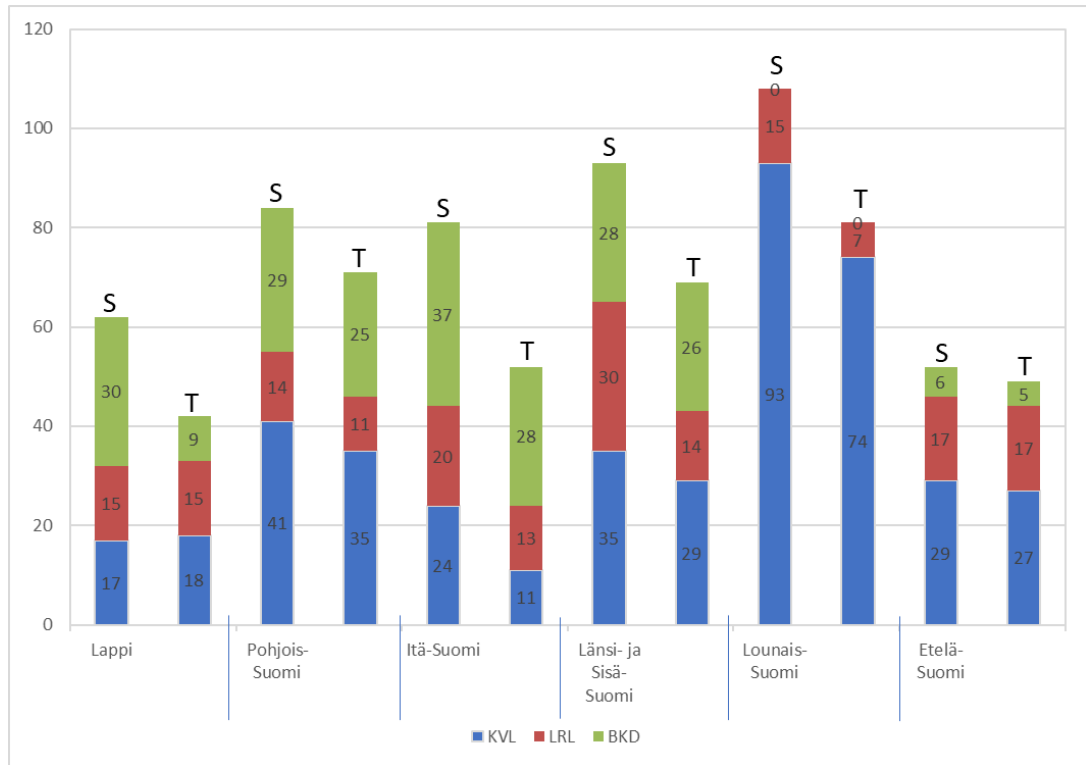
Kalanviljelylaitosten tautitilannetta seurataan EU -lainsäädännön mukaisesti, riskiperusteisesti tehtävin tarkastuksin ja näytteenotoin VHS, IHN, ISA, SVC ja KHV -virustautien osalta koko maassa, IPN- (genoryhmän 5 tartunnat) ja SAV -virustautien varalta sisävesialueella ja *Gyrodactylus salaris* -loisen varalta Ylä-Lapissa, Jäämereen laskevissa vesistöissä. BKD-taudin esiintymistä valvotaan tarkastuksin ja näytteenotoin vapaaehtoiseen terveystarkastukseen liitettyissä sisävesialueen pitopaikoissa. IHN-tartuntojen vuoksi perustetuille rajoitusvyöhykkeille perustettiin kesällä 2018 ministeriön asetuksella IHN-taudin seuranta-alueet. Seuranta-alueilla aloitettiin tai aloitetaan vuonna 2019 IHN-vapaan aseman palauttamiseen tähtäävä kaksivuotinen seurantaohjelma. Ahvenanmaalla toteutetaan VHS-taudin hävitysohjelmaa. Lisäksi tutkitaan luonnonvaraisia kaloja silloin kun niitä tai niiden sukusoluja otetaan viljelyyn emokalastoja tai istukaspoikasten tuottamista varten. Kalatauteja tutkitaan myös vientiin ja tuontiin liittyen, ylisiirtojen, sekä tietysti tautiepäilyjen yhteydessä. Maassamme viljellään noin kahtakymmentä eri kalalajia. Kullekin vastustettavalle taudeille alttiit kalalajit on listattu lainsäädännössä ja tautivalvonta on kohdennettu näihin lajeihin.

Seurantaohjelmien piiriin kuuluvia kalanviljelylaitoksia oli 251 kpl ja näille tehtiin 194 riskiperusteisen virustautien seurantaohjelman mukaista tarkastusta (vuonna 2017 136 ja vuonna 2016 162 tarkastusta). Tarkastusten ja näytteenottojen toteutumisessa oli suuria alueellisia

eroja (Kuva 1). Kokonaisuutena riskiperusteisen virustautien seuranta onnistui suhteellisen hyvin. Suunnitelluista tarkastuksista tehtiin 81 % ja toteuma parani edellisvuoteen nähden. Vuonna 2017 toteutui 66 % suunnitelluista tarkastuksista, kun vuonna 2016 toteutui 84 %. Parhaaseen tulokseen pääsi Lapin aluehallintovirasto, jonka alueella suunnitelluista 18 tarkastuksesta toteutuivat kaikki (100 %) ja Etelä-Suomen aluehallintovirasto, jonka alueella suunnitelluista 29 tarkastuksesta toteutui 27 (93 %). Itä-Suomen aluehallintoviraston alueella suunnitelluista 24 tarkastuksesta puolestaan toteutui vain 11 (46 %). Oletettavasti valvonnan onnistumiseen vaikuttavat keskeisesti läänineläinlääkärien ja Eviran valvonnan ohjaukseen kohdistamat resurssit. Aktiivinen valvontojen toteutumisen seuranta ja kunnaneläinlääkäreiden ja toimijoiden muistuttelu on tärkeää.

Toimintaa harjoittaneita luonnonravintolammikkokasvattajia (vaihteleva määrä lammikoita per toimija) oli yhteensä 216 ja näille tehtiin 111 riskiperusteisen virustautien seurantaohjelman mukaista tarkastusta. Luonnonravintolammikoiden tarkastusten toteutumisessa oli suuria alueellisia eroja (Kuva 1). Kokonaisuutena valvonta onnistui tyydyttävästi. Suunnitelluista tarkastuksista toteutui 69 %. Vuonna 2017 toteutui 51 % suunnitelluista tarkastuksista ja vuonna 2016 62 %. Suuri osa luonnonravintolammikkokasvattajista on sivutoimisia ja toiminta on pienimuotoista. Lammikot saattavat olla useita vuosia tyhjinä ja kasvatuskäytössä vain satunnaisesti. Kalaa pidetään lammikoissa vain kesän yli. Luonnonravintolammikoiden valvonnan suunnittelu ja toteutumisen seuranta on näistä syistä hankalaa, mutta toisaalta valvonnan puutteista aiheutuvat riskit pienehköjä. Ammattimaiset toimijat tulivat pääsääntöisesti tarkastetuksi suunnitelmien mukaisesti.

Vapaaehtoiseen BKD-taudin terveystarkastukseen oli vuoden lopussa liittynyt 133 kalanviljelylaitosta tai luonnonravintolammikkoviljelmää (306 pitopaikkaa), jotka terveystarkastuksen ehtojen mukaisesti tulee tarkastaa vuosittain. Aluehallintovirasto antaa pitopaikoille terveystarkastuksen ja yksi luokituskriteeri on pitopaikassa toteutunut valvonta. BKD terveystarkastus toteutui tyydyttävästi, kun 72 % liittyneistä toimijoista tarkastettiin. Tarkastukset toteutuivat parhaiten Länsi- ja Sisä-Suomen alueella (93 %). Lapin alueella tarkastettiin vain 30 % terveystarkastukseen kuuluvista toimijoista. Vapaaehtoisen BKD terveystarkastuksen toteutumisvastuu on toimijoilla. Käytännössä valvonnan toteutumista valvotaan kuitenkin myös kunnissa ja aluehallintovirastoissa. Huonosti toteutunut valvonta aiheuttaa lisätyötä viranomaisille terveystarkastuksen päivityksiä pohdittaessa. (Kuva 1).

Kuva 1. Suunniteltu (S) ja toteutunut (T) kalatautien valvonta aluehallintovirastoittain vuonna 2018. KVL=kalanviljelylaitosten riskiperusteinen virustautivalvonta, LRL= luonnonravintolammikoiden riskiperusteinen virustautivalvonta, BKD= BKD-taudin terveysvalvontaan kuuluvien pitopaikojen valvonta.

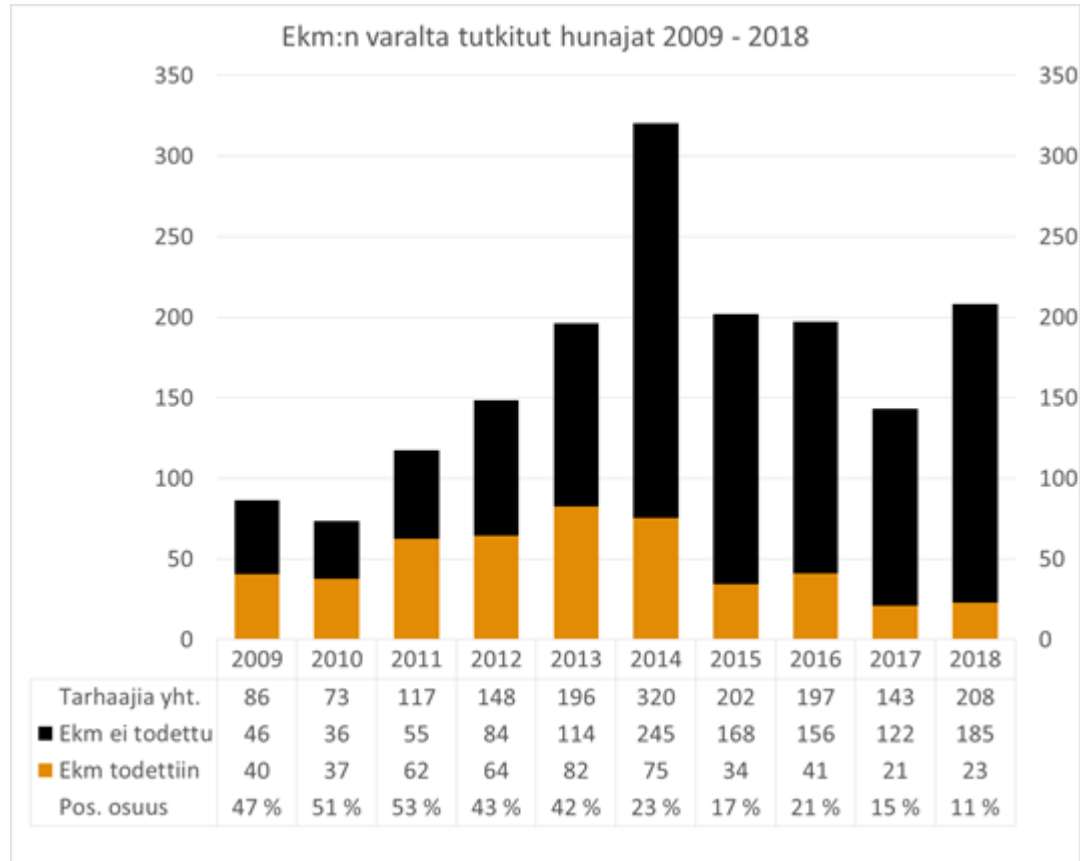
Ahvenanmaalla on ollut VHS -taudin rajoitusalue 2000-luvun alusta lähtien siellä todettujen VHS -tartuntojen vuoksi. VHS -virusta on todettu edellisen kerran vuonna 2012 ja virallinen hävitysohjelma hyväksyttiin vuonna 2014. Tartunnan esiintymistä valvotaan Ahvenanmaalla vuosittain. Vuonna 2018 51 tarkastusta 29 pitopaikassa ja 26 pitopaikkaa tutkittiin VHS -taudin varalta kielteisillä tuloksilla. Jäljellä on edelleen kolme saneerattavaa laitosta ennen kuin vapaaksi osoittamiseen tähtäävä, nelivuotinen seurantaohjelma saadaan aloitettua

Vuonna 2017 todettiin kahdessa ruokakalalaitoksessa Perämerellä, emokalalaitoksessa Tervossa ja kahdessa onkilammikossa (Tervo, Nurmes) helposti leviäviin eläintauteihin luokiteltua lohikalajien tarttuvaa, vertamuodostavan kudoksen kuoliotaattia (Infectious Haematopoietic Necrosis, IHN). Kuudes ja toistaiseksi viimeinen IHN-tartunta todettiin alkuvuodesta 2018 Tervon emokalalaitoksen kontaktina tutkitusta yksityisestä kirjolohilammikosta Kaavilta. Kaikki positiiviseksi todetut pitopaikat saneerattiin vuonna 2018 lumen ja jään sulettua. Pitopaikkoja pidettiin tyhjänä kaloista ja osin myös vedestä useiden kuukausien ajan. Ruokakalankasvatus Perämeren laitoksissa alkaa uudelleen alkukesällä 2019. Tervon laitos on ollut myynnissä ja toiminta siellä käynnistyy todennäköisesti myös keväällä 2019. Myös onkilammikot saavat jatkaa toimintaansa. IHN-tartuntojen vuoksi perustettiin neljä rajoitusvyöhykettä, jotka muuttuvat seuranta-alueiksi, kun rajoitusvyöhykkeet saadaan purettua ensimmäisten negatiivisten tutkimustulosten jälkeen. Seuranta-alueilla käynnistyi kaksivuotinen seuranta-ohjelma IHN-vapaan aseman palauttamiseksi.

Mehiläistautien valvonta

Mehiläistautien osalta esikotelomätää (*Paenibacillus larvae*) valvotaan passiivisella seurannalla tarhaajien lähettämien omavalvontanäytteiden perusteella. Esikotelomätää on paljon erityisesti Länsi- ja Etelä-Suomessa. Ahvenanmaalla on riskiperusteinen seurantaohjelma *Varroa destructor* -punkista vapaan aseman säilyttämiseksi.

Vuonna 2018 esikotelomätätutkimukseen lähetettiin 1624 hunajanäytettä 208 tarhaajalta. Tutkittavaksi lähetettyjen näytteiden määrä vaihtelee vuosittain (Kuva 2). Vuoden 2018 näytteistä 5 %:ssa (tarhaajista 11 %) todettiin *P. larvae*. Kliininen esikotelomätä todettiin kahdella tarhalla Varsinais-Suomessa. Aiempiin vuosiin verrattuna positiivisten näytteiden osuus on pysynyt matalana. Näytteistä on vuosina 2006 - 2018 ollut positiivisia 8 - 31 %.

Kuva 2. Eivirassa tutkitut mehiläisten esikotelomätänäytteet v. 2008-2018. Esikotelomädän seuranta on passiivista ja perustuu tarhaajien omavalvontaan.

Varroa destructor -punkkia tutkittiin Ahvenanmaalla 139 pesästä negatiivisin tuloksin vapaan aseman säilyttämisen tueksi. Näytemäärää lisättiin vuonna 2017 lähes 100 % edellisvuosiin nähden vastaamaan kansainvälisen eläintautijärjestön OIE:n suosituksia komission ehdotuksen mukaisesti. Näytemäärä riskialueilla perustuu nyt 1 % prevalenssilla esiintyvän Varroapunkin toteamiseen. *Varroa destructor* -punkkia tutkittiin vuonna 2018 Ahvenanmaalla 183 mehiläispesästä. Ahvenanmaa todettiin edelleen varroavapaaksi alueeksi. Manner-Suomessa punkkia esiintyy runsaasti, mutta näytteitä ei yleensä tutkita laboratoriossa.

Keinollinen lisääminen

Eläinten keinolliseen lisäämiseen liittyviä valvontakäyntejä tehtiin 35. 45 valvontakäyntiä oli suunniteltu, joten valvonta ei toteutunut sataprosenttisesti, toteutuneita valvontakäyntejä oli kuitenkin enemmän kuin edellisenä vuonna.

2.3 Eläinrokotteiden laadunvalvonta

Evira toimii Suomessa eläinrokotteiden virallisena laadunvalvontalaboratoriona (OMCL, Official Medicines Control Laboratory). Evira tarkistaa kaikkien maahantuotujen rokote-erien analyysidokumentaatiot ja vapauttaa kaikki Suomessa eläimille käyttävät rokote-erät myyntiin. Rokote-eriä tutkitaan satunnaisesti tai epäiltäessä esimerkiksi rokotteen turvallisuutta, tehoa tai laatua. Jos jokin toinen OMCL on jo sertifioinut rokote-erän, Suomi

tunnustaa sertifiointin. Muussa tapauksessa Eviralta pyydetään sertifiointia (ns. OBPR-menettely, Official Batch Protocol Review).

Evirassa sertifioitiin 94 rokote-erää. Lisäksi tunnustettiin 168 muualla sertifioitua rokote-erää ja vapautettiin kansallisesti 63 erää. Evira tutki yhteensä 18 markkinoilla olevaa rokote-erää: 5 siipikarjarokote-erää, 12 nautarokote-erää ja 1 rabiessyöttirokote-erä. Kaikki tutkitut rokote-erät täyttivät vaatimukset.

2.4 Laboratoriot

Evira toimi vastustettavien eläintautien kansallisena vertailulaboratoriona. Vastustettavia eläintauteja saadaan lisäksi tutkia Eviran siihen tarkoitukseen hyväksymässä laboratoriossa. Ilmoitettavia eläintauteja tutkivan laboratorion toiminnasta on tehtävä ennakolta ilmoitus Eviraan. Eviran hyväksymiä, vastustettavien eläintautien tutkimuksia tekeviä laboratorioita oli Eviran lisäksi 21. Valtaosa em. laboratorioista tutkii vastustettavaa salmonellaa. Ilmoitettavia tauteja tutkivia laboratorioita oli Eviran lisäksi 26, joista neljä laboratoriota teki tutkimuksia ainoastaan trikinelloosin varalta.

Eläintautilain 82 §:n mukaan laboratorioiden tulee toimittaa tutkituista näytteistä eristämiensä eläintauteja aiheuttavien mikrobien ja loisten kannat tai näyte kansalliseen vertailulaboratorioon jatkotutkimuksia tai säilyttämistä varten. Lisäksi laboratorioiden tulee toimittaa Eviraan tiedot vastustettavien ja ilmoitettavien eläintautien varalta tutkittujen näytteiden määrästä ja tutkimustuloksista. Bakterikantoja lähetti Eviraan 19 laboratoriota. Ilmoitettavia eläintauteja tutkivista laboratorioista 19 laboratoriota (73 %) teki ilmoituksen Eviraan tutkituista näytteistä. Vastustettavia eläintauteja tutkivista laboratorioista kaikki tekivät ilmoituksen tutkituista näytteistä.

3 TOIMINNAN JA TUOTTEIDEN SÄÄNNÖSTENMUKAISUUS

Toimijoiden lainkuuliaisuutta mitataan pakolliseen tai vapaaehtoiseen terveystarkkailuun liittyvillä virkaeläinlääkärin käynneillä tehtyjen havaintojen kautta. Lisäksi eläintautiepäilyjen ja todettujen eläintautitapausten selvitystyöhön liittyy toimijan lainkuuliaisuuden arviointi.

3.1 Todetut puutteet ja niiden yleisyys

Eläinten terveyden ohjauksen ja valvonnan raportoitiin toteutuneen pääsääntöisesti suunnitelman mukaan. Ahvenanmaan tietoja oli kuitenkin vain rajatusti saatavilla.

Eläintautiepäilyihin liittyvässä eläinlääkäreiden toiminnassa ei ole havaittu puutteita, ja tautiepäilyjen ja -tapausten hoitaminen oli tehokasta. Nopea ja tehokas toiminta edesauttaa merkittävästi hyvän eläintautitilanteen säilymistä.

Täydentävien ehtojen mukaisessa tarkastuksessa tai muussa valvonnassa ei havaittu toimijoiden laiminlyöntejä eläintautien ilmoittamisessa. Pääsääntöisesti terveystarkkailuun liittyvä viranomaisvalvonta toteutui kohtalaisen hyvin, vaikka resurssien vähyyksistä johtuen tarkastusten toteuttamista joillakin alueilla. ja esimerkiksi vuonna 2018 alkaneen sikojen ulkonapitokiellon valvonta vei uutena tehtävänä lisäresursseja sekä aluehallintovirastoissa että kunnissa.

3.2 Puutteiden analyysi

Säännöstenvastaisuudet olivat yksittäisiä eivätkä vaarantaneet Suomen hyvää eläintautitilannetta tai aiheuttaneet merkittävästi vaaraa ihmisille. Säännöstenvastaiset eläinten EU:n sisämarkkinasiirrot ja maahantuonnit muodostavat kuitenkin riskin Suomen eläintautitilanteen säilymiselle. Niissä havaitut puutteet koskivat lähinnä lemmikkieläimiä ja hevosia. Eläinten maahantuonnin valvonta on esitetty sisämarkkinakaupan ja eläinlääkinnällisen raja- valvonnan raporteissa.

Niillä alueilla, joissa eläinten terveyden valvonta ei toteutunut täysin suunnitelman mukaisesti, oli yleisimmin syynä resurssivaje. Eläinten terveyden valvonta pystyttiin tästä huolimatta hoitamaan varsin hyvin, ja vaje realisoitui pääsääntöisesti muilla valvonta-alueilla. Aluehallintoviraston suora ohjaus on osoittanut parantavan terveysvalvonnan toteutumista.

Puutteiden esiintyminen

Puutteita esiintyi aiempien vuosien tapaan yksittäisinä, eikä niiden määrässä ole havaittu merkittäviä muutoksia. Puutteita esiintyi jokaisen AVIn alueella. Esimerkkinä toimijan laiminlyönti ilmoittaa saapunut siipikarjaparvi valvovalle eläinlääkärille.

Eläintautiepäilyihin ja -tapauksiin liittyvien rikkomusten pienen määrän selittää osaltaan kohdallisen selkeä ja suoraviivainen lainsäädäntö sekä osaltaan tehokas valvonta eläintautitapaauksissa. Eläintautien esiintymisen aiheuttamat tappiot vaikuttavat yleensä myös suoraan tuottajien toimeentuloon, joten tuottajilla on hyvä oma motivaatio noudattaa lainsäädäntöä. Suomen yleisesti hyvä eläintautitilanne toisaalta vähentää tautipainetta tuotantotiloilla, mutta toisaalta voi saada toimijat aliarvioimaan puutteisiin liittyviä riskejä.

Puutteista aiheutuvat riskit

Säännöstenvastaisuuksista ei aiheutunut vaaraa ihmisten tai eläinten terveydelle, sillä kyseessä olivat lähinnä yksittäiseen yhteen tilaan tai toimijaan liittyvät vähäiset puutteet. Havaittujen eläintautitapausten ei todettu johtuneen tuotantotiloilla tapahtuneista säännöstenvastaisuuksista. Eläintautiepäilyt ja tapaukset hoidettiin tehokkaasti, mikä osaltaan esti eläintauteihin liittyvien riskien toteutumisen.

Puutteiden syyt

Havaittujen säännöstenvastaisuuksien arvioitiin johtuvan yleisimmin yksittäisten toimijoiden tietämättömyydestä ja ammattitaidon puutteesta. Lainsäädännön todettiin muuttuneen mutkikkaammaksi ja osin vaikeasti tulkittavaksi. Toimijoihin todettiin kohdistuvan entistä enemmän lainsäädännön velvoitteita, mikä lisää todennäköisyyttä, että joitakin vaatimuksia ei muisteta, ymmärretä tai muusta syystä rikotaan.

4 AUDITOINNIT JA MUU SAATU PALAUTE

Aluehallintovirastoista tehtiin arviointi- ja ohjauskäyntejä valvontayksiköihin yhteensä yhdeksän. Evirasta ei tehty eläinten terveyden valvonnan arviointi- ja ohjauskäyntejä.

5 ENNALTAEHKÄISEVÄT JA KORJAAVAT TOIMENPITEET

5.1 Toimijoiden säädösten tuntemuksen varmistaminen

Evira järjesti koulutusta aluehallintovirastojen läänineläinlääkäreille kahtena päivänä säädösten tuntemuksen varmistamiseksi. Lisäksi Evira järjesti aluehallintovirastoille ja kunnaneläin-

lääkäreille koulutuspäivän vapaaehtoisista ja pakollisista terveysturvatoimintasuunnitelmista. Evira järjesti vuosittaiset koulutukset; Valmiuspäivän valmiuseläinlääkärien kouluttamiseksi sekä Ajankohtaista eläintaukeista ja eläinten lääkitsemisestä – teemapäivän kaikkien eläinlääkärien kouluttamiseksi eläintautitilannetta ja eläintautien seuranta- ja valvontaa koskevien vaatimusten tuntemuksen varmistamiseksi. Eläinlääketieteen opiskelijoita 5. ja 6. vuosikurssilla koulutettiin eläintautilainsäädännön ja eläintautivalvonnan tuntemuksen varmistamiseksi. Lisäksi Eviran asiantuntijat osallistuivat muiden tahojen järjestämiin koulutuksiin mm. tuottajien ja metsästäjien kouluttamiseksi.

Tuottajakirjeillä, lehtiartikkeleilla, verkkoviestinnällä ja sidosryhmätapaamisilla pyrittiin varmistamaan toimijoiden säädöstentuntemus. Tämä korostui erityisesti afrikkalaisen sikaruton (ASF) torjunnassa. Koska ASF:n todennäköinen leviämistapa on useissa tapauksissa ollut ihmisen kuljettama elintarvike, tehostettiin vuonna 2018 erityisesti taudin torjuntaan tähtäävää matkustajaviestintää. Matkustajien elintarviketuliaistuonnin rajoituksista tehtiin ja painettiin esitteitä, joita jaettiin mm. Suomen ja Venäjän rajan yli liikennöiville toimijoille (mm. linja-autoliikenteen yritykset, VR) ja Tullille. Tietoa lisättiin Eviran internetsivuille ja jaettiin useissa medioissa. Erityisesti sosiaalisessa mediassa jaettavaksi tuotettiin, yhdessä Suomen Sikayrittäjät ry:n kanssa, informatiivisia animaatiovideoita ASF-riskistä.

Aluehallintovirastot kouluttivat kunnaneläinlääkäreitä eläinten terveyteen liittyen. Koulutuspäivien tarkka lukumäärä ei ole saatavilla. Arviointi- ja ohjauskäyntejä tehtiin valvontayksiköihin yhteensä yhdeksän. Arviointi- ja ohjauskäynneillä tehtyjä havaintoja hyödynnettiin koulutuksen suuntaamisessa ja sisällössä. Aluehallintovirastot raportoivat pitäneensä yhteensä 27 luentoa toimijoille liittyen eläinten terveyteen.

Lapin aluehallintovirasto raportoi järjestäneensä yhdessä tullin ja kunnaneläinlääkäreiden kanssa lemmikkieläinasetuksen (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus 576/2013) mukaisen pistokoevalvonnan muun kuin kaupallisen siirron kohteena oleville lemmikkieläimille Tornion rajanylityspaikassa.

5.2 Toimijoille annetut seuraamukset ja puutteiden korjaamistoimenpiteiden varmistaminen

Aluehallintovirastot pyrkivät varmistamaan korjaavien toimenpiteiden toteutumisen neuvomalla ja ohjaamalla kunnallisia valvontaviranomaisia. Eläintautilain mukaisia hallinnollisia pakkokeinoja (määräystä, kieltoa tai rajoitusta, hyväksymisen, luvan tai rekisteröinnin peruuttamista tai uhkasakkoa tai teettämistä) käytettiin havaittaessa eläinten säännöstenvastaisia maahantuontitapauksia tai havaittaessa, etteivät sikojen ulkonapitokiellon lainsäädännön vaatimukset toteutuneet.

5.3 Valvontajärjestelmään liittyvät korjaavat toimenpiteet

Eviran ja aluehallintovirastojen järjestämissä koulutuksissa käsiteltiin ajankohtaisia ja toimenpiteitä vaativia eläintautien vastustamiseen liittyviä kysymyksiä sekä eläintautilainsäädännön toimeenpanoa.

Uusia ja tarkennettuja ohjeita ja lomakkeita annettiin lainsäädännön toimeenpanon varmistamiseksi esimerkiksi pakollisesta ja vapaaehtoisesta terveysturvatoimintasuunnitelmasta, sikojen ulkonapitokiellon valvonnasta sekä hirvieläinten CWD -seurantaohjelman näytteenotosta.

6 VALVONNAN RESURSSIT

Aluehallintovirastot raportoivat käytössä olevat resurssit yhteisesti kaiken eläinten terveyden valvonnan osalta. Lukuihin sisältyy siten esimerkiksi sisämarkkinasiirtojen valvontaa ja sen ohjausta, mahdollisesti osittain sivutuotevalvontaa sekä osittain eläinlääkintähuollon valvontaa ja valvonnan ohjausta tekevien henkilöiden työpanosta varsinaisen eläinten terveyden valvonnan lisäksi.

Eläinten terveyteen aluehallintovirastoissa käytetty työpanos (18,27 htv) oli suurempi kuin arvioitu tarve (12,17 htv). Vuonna 2017 laskennallinen vaje oli 1,16 htv.

Valtuutettujen mehiläistautitarkastajien käyttö oli vähäistä. Vuonna 2018 käytettiin yhtä valtuutettua tarkastajaa, joka teki tarkastuksen yhden tarhaajan kahdessa pitopaikassa. Eläintautilain nojalla valtuutettuja tarkastajia käytettiin kunnaneläinlääkäreiden sijasta vuonna 2018 myös IHN-taudin saneerausten valvonnassa. IHN-saneerauksia valvottiin kahden valtuutetun tarkastajan toimesta yhteensä 133 h.

Eviran Eläinten terveys ja lääkitseminen -yksikköön saatiin vuonna 2018 lisäresursseina kaksi 12 kk määräaikaista virkaa afrikkalaisen sikaruton vastustuksen tehostamiseen. Lisäresursseilla pystyttiin merkittävästi parantamaan mm. viestintää afrikkalaisen sikaruton uhasta.

7 MUUTOKSET SEURAAVIEN VUOSIEN VALVONTAAN

Lainsäädännön toimeenpanon jatkaminen sekä eläintautiuhkiin varautuminen erityisesti afrikkalaisen sikaruton ja lintuinfluenssan mutta myös muiden helposti leviävien eläintautien sekä laittomien tuontien aiheuttamien uhkien osalta työllistää valvontasektoria edelleen. Varautumista jatketaan harjoituksin ja toimintaohjeita uusimalla, sekä edelleen tehostamalla viestintää. EU:n eläintautiasetus on aiheuttanut eläintautilain uudistustarpeen ja Evira osallistui uudistustyöhön vuoden 2018 aikana. Mahdollinen maakuntauudistus tulisi lisäämään koulutus- ja ohjaustarvetta huomattavasti.

Riskiperusteisuutta erityisesti eläintautiseurannan kohdentamisessa ja valvonnan painopisteiden valinnassa on edelleen kehitettävä ottaen huomioon tilakoon kasvu, ketjuuntunut tuotanto usealla sektorilla sekä muut tekijät, kuten ilmaston lämpenemisen aiheuttamat uhat. Tarvittava eläinten terveyden hallinnan tietojärjestelmän kehitystyö on käynnissä, ja muuttaa eläintauteihin liittyvää raportointi- ja tiedonhallintakäytäntöjä ja parantaa saatavilla olevan tiedon laatua. Toisaalta kehitystyö vie henkilöresursseja valvonnan ohjaukselta.